

СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

THE STATE OF FINANCIAL SUPPORT OF INVESTMENT ACTIVITIES OF THE TOURISM FIELD ENTERPRISES IN UKRAINE

Тетяна МАЙОРОВА,
доктор економічних наук,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Tatiana MAYOROVA,
Doctor of Economics,
"Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman"

Світлана УРВАНЦЕВА,
кандидат економічних наук,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана»

Svitlana URVANTSEVA,
Ph.D. in Economics,
"Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman"

Олена ШУПЛАТ,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»

Olena SHUPLAT,
"Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman"

Сучасні реалії активізації інвестиційної діяльності в туристично-рекреаційній сфері в більшості країн світу та наявність значного потенціалу вітчизняних підприємств цієї сфери створюють підґрунтя для її активного розвитку в Україні. Саме тому визначення основних джерел фінансового забезпечення діяльності підприємств сфери туризму та створення умов, що стимулюватимуть надходження інвестицій в об'єкти рекреаційної індустрії на території країни, дасть змогу розкрити нові можливості структурних перетворень, підвищення якості життя населення, збереження довкілля й культурної спадщини, забезпечення сталого розвитку й зміцненню авторитету держави на міжнародній арені.

Теоретичним підґрунтям аналізу фінансового забезпечення функціонування та розвитку підприємств сфери туризму є роботи таких учених – економістів, як Я.Григор'єва, В.Гуменюк, С.Захарчук, Н.Коленда, О.Марченко, А.Охріменко, А.Поддерогін, М.Рипкович, Т.Ткаченко та ін. Попри значну кількість наукових праць й істотні досягнення у теорії та практиці фінансового забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, відсутній всебічний аналіз різних джерел фінансування інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств сфери туризму, що зумовило проведення авторського наукового дослідження.

Метою статті є комплексний аналіз фінансового забезпечення інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму в Україні в контексті оцінки базових джерел фінансування – бюджетних, власних коштів, банківських кредитів і прямих іноземних інвестицій.

Аналіз розподілу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2015 році (за даними Державної служби статистики України) дає можливість спостерігати перевагу фінансування інвести-

ційних витрат підприємствами сільського господарства (11,1% до загального обсягу по країні), промисловості (33,5%), будівництва (16,3%), інформації та телекомунікації (8,7%). Мізерні обсяги фінансування капітальних витрат характерні для підприємств сфери туризму, а саме компанії з тимчасового розміщення й організації харчування (0,4%) та мистецтва, спорту розваг і відпочинку (0,4%). Певне похвалення капітальних вкладень підприємствами сфери туризму спостерігалось протягом 2011-2012 років, що було пов'язано

На основі всебічного аналізу офіційних статистичних даних за 2010-2015 роки визначено обсяги капітальних інвестицій, освоєних підприємствами сфери туризму, їх темп приросту й питому вагу в загальних обсягах по країні. Констатовано, що їх рівень в Україні становив у середньому 1,2% річних, що є недостатнім порівняно зі світовим показником – 4,3% загального обсягу інвестицій. Наведено динаміку видатків державного і місцевих бюджетів за функціональною класифікацією й визначено місце бюджетного фінансування у підтримці розвитку туризму в Україні. Представлено обсяги й динаміку прибутку підприємств сфери туризму, що мали додатне сальдо. Визначено обсяги банківських інвестиційних кредитів, наданих підприємствам сфери туризму й запропоновано окремі рекомендації щодо їх активізації. Розглянуто динаміку прямих іноземних інвестицій, залучених підприємствами сфери туризму за рахунок акціонерного капіталу нерезидентів.

Bases on detailed analysis of official statistical data for 2010-2015, the amounts of capital investments sustained by tourism field enterprises, their rate of growth and share in overall country's amounts have been determined. It has been established that their level in Ukraine was 1.2% per annum which is insufficient if compared to global indicator being 4.3% out of total amount of investments. The dynamics of costs of state and local budgets based on functional classification has been provided and the place of budget financing to support the development of tourism field enterprises' revenue with positive balance have been revealed. The amounts of bank investment loans provided to the tourism filed enterprises have been defined, and the peculiar recommendations to activate them have been suggested. The dynamics of direct foreign investments attracted by the tourism field enterprises be means of share capital of non-residents have been studied.

із реалізацією заходів Євро-2012 (табл. 1). Акцентуємо увагу, що в цей період темп приросту капітальних інвестицій сфери туризму значно перевищував зазначений показник у цілому по країні. Так, за підприємствами з тимчасового розміщення й організації харчування темп приросту капітальних вкладень у 2011 й 2012 роках становив 52,2% та 44,0% відповідно; за підприємствами сфери мистецтва, розваг та відпочинку – 47,2% і 80,8% (по країні – 33,6% і 13,3% відповідно). Водночас протягом 2013-2014 характерним стало значне падіння рівня фінансування інвестиційної діяльності у сфері туризму (вищими темпами, ніж в інших секторах економіки), що можна пояснити загальним зниженням ділової активності в країні, зменшенням туристичних потоків у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на сході України і примусовим виведенням із господарського обороту великої кількості підприємств сфери туризму, що знаходяться на території АР Крим тощо. Упродовж 2015 негативні тенденції також продовжились для підприємств з тимчасового розміщення й організації харчування (падіння 34,6%), водночас на підприємствах сфери мистецтва, розваг і відпочинку приріст капітальних інвестицій склав 81,1% (за рахунок практично двократного збільшення фінансування сфери спорту та організації відпочинку).

Таблиця 1. Капітальні інвестиції, освоєні підприємствами сфери туризму у 2010-2015 роках (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, з 2014 року без частини зони проведення антитерористичної операції)

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Капітальні інвестиції (усього в Україні), млн. грн.	180576	241286	273256	249873	219420	251154
2. Капітальні інвестиції сфери туризму, млн. грн.	2009,9	3010	4862,9	4083,0	2022,4	1920,7
2.1. Тимчасове розміщування й організація харчування, млн. грн.	1033,2	1572,7	2264,9	1476,8	1482,9	970,0
Тимчасове розміщування, млн. грн.	679,1	1010,8	1534,7	872,2	867,1	542,8
Діяльність із забезпечення стравами та напоями, млн. грн.	354,1	561,9	730,2	604,6	614,9	427,2
2.2. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, млн. грн.	976,7	1437,3	2598	2544,5	508,7	921,4
2.3. Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність, млн. грн.	н.д.	н.д.	н.д.	61,7	31,7	29,3
3. Темп проросту капітальних інвестицій в країні, %	-1,98	33,62	13,25	-8,56	-12,19	14,46
4. Темп проросту кап. інвестицій сфери туризму, %	-	49,76	61,56	-16,04	-50,47	-5,03
4.1. Темп проросту кап. інвестицій за підприємствами з тимчасового розміщення й організації харчування, %	-	52,22	44,01	-34,80	0,35	-34,55
4.2. Темп проросту кап. інвестицій за підприємствами сфери мистецтва, розваг та відпочинку, %	-	47,16	80,76	-2,06	-80,01	81,13
4.3. Темп проросту кап. інвестицій туристичних агентств і туроператорів, %	-	-	-	-	-48,62	-7,57
5. Питома вага капітальних інвестицій, освоєних підприємствами туристичної сфери в Україні, %	1,11	1,25	1,78	1,63	0,92	0,76
5.1. Питома вага освоєних капітальних інвестицій підприємствами з тимчасового розміщення й організації харчування до заг. обсягу по країні, %	0,57	0,65	0,83	0,59	0,68	0,39
5.2. Питома вага освоєних капітальних інвестицій підприємствами сфери мистецтва, розваг та відпочинку до заг. обсягу по країні, %	0,54	0,60	0,95	1,02	0,23	0,37
5.3. Питома вага освоєних капітальних інвестицій турагентами, туроператорами, %	н.д.	н.д.	н.д.	0,02	0,01	0,01

Джерело: складено за даними [1].

За даними Державної служби статистики України, у 2014 році сума, на яку було профінансовано капітальні інвестиції підприємствами сфери туризму, склала 2022,4 млн. грн., що становило 0,92% до загального обсягу по країні; за 2015 – 1920,7 млн. грн. (0,76% до загального обсягу). Зрештою упродовж 2010-2015 питома вага капітальних інвестицій, освоєних підприємствами туристичної сфери в Україні, становила в середньому 1,24% від загального обсягу по країні. Зрозуміло, що цей рівень є недостатнім, урахуовуючи світові показники (за інформацією Всесвітньої ради з туризму та подорожей, на сферу туризму припадає 4,3% загального обсягу інвестицій) [2].

Продовжуючи аналіз капітальних інвестицій, освоєних підприємствами сфери туризму, проведемо дослідження окремих джерел їх фінансування. На думку М.Рипкович, провідну роль у створенні сприятливого середовища для розвитку туризму і рекреації має відігравати держава. Саме державі з огляду на історичні, економічні, ментальні особливості вітчизняного суспільства притаманна виняткова роль у цьому процесі, однак в умовах ринкової економіки вона здатна мобілізувати обмежений обсяг ресурсів для задоволення суспільних потреб [3, с. 42]. Отже, для оцінки бюджетного фінансування підтримки розвитку туризму в Україні представимо динаміку витраток державного і місцевих бюджетів за функціональною класифікацією у 2010-2015 роках (табл. 2).

Із структури загальних витраток зведеного бюджету можна побачити, що державне фінансове господарство в першу чергу забезпечує функціонування інститутів держави, реалізацію її суспільних функцій, а також збалансування індивідуальних, корпоративних і суспільних інтересів (соціальний захист і соціальне забезпечення, загальнодержавні функції, освіту, охорону здоров'я, громадський порядок й оборону, економічну діяльність різних галузей, тощо). Водночас впродовж 2010-2013 витратки на галузь туризму, готельного і санаторно-курортного господарств, збереження заповідного фонду, духовний та фізичний розвиток були на рівні 11,05% витраток зведеного бюджету (у витатках державного бюджету – 4,1%, місцевих бюджетів – 20,3%). Зниження спостерігається у 2014 році до рівня 9,7%, 3,5% та 18,1% відповідно. Проте вже у 2015 такі витратки скоротилися вдвічі у структурі витраток державного бюджетів – до 1,8%; та більш ніж у чотири рази у структурі витраток зведеного і місцевих бюджетів – до 2,6% й 3,8% (зокрема, за рахунок збільшення впродовж року

витраток на загальнодержавні функції й оборону та значний рівень витраток на соціальний захист і соціальне забезпечення). Доводиться констатувати, що головний інструмент бюджетної політики – витратки – за такої функціональної структури мають переважно адміністративний і соціальний захист і не сприяють розвитку сфери туризму та перерозподілу інвестиційних ресурсів відповідно до потреб структурної перебудови економіки.

Як видно з даних табл. 2, протягом 2011-2014 у структурі витраток зведеного бюджету серед підприємств сфери туризму лідируючі позиції займали витратки на санаторно-курортні заклади і витратки на духовний та фізичний розвиток – у середньому за рік близько 8,2 та 2,8%; незначну питому вагу становили витратки на збереження природно-заповідного фонду – 0,04% і економічну діяльність у галузі тризму та готельного господарства – 0,002%. Крім того, у 2015 різко скоротились витратки з державного й місцевих бюджетів на санаторно-курортні заклади («→ 5003,7 і «→ 30625,5 млн. грн. відповідно). Отже, у структурі витраток зведеного бюджету за 2015 рік витратки на санаторно-курортні заклади, на духовний та фізичний розвиток й на збереження природно-заповідного фонду знизились до 0,18; 2,59 та 0,02% відповідно. Слід сказати, що, незважаючи на аносовану реформу регуляторної системи України та передачу більших повноважень органам місцевої влади, витратки місцевих бюджетів на фінансування сфери туризму у 2015 році скоротились на 74,2%.

Якщо ж звернутись до структури фінансування сфери туризму за рахунок витраток державного бюджету, то доцільно згадати роботу українського вченого А. Охріменко, яка зазначає: «Оскільки туристична галузь залучає до свого функціонування значну кількість інших (суміжних) галузей, то розглядаючи фінансування з державного бюджету, варто враховувати витратки за різними міністерствами, що мають відношення до туризму» [5, с. 60].

Проаналізувавши обсяги витраток Державного бюджету України за міністерствами та відомствами на фінансування об'єктів і заходів, пов'язаних із розвитком туризму за 2011-2015 роки [4], можна зробити висновок, що впродовж зазначеного періоду фінансування сфери туризму (і суміжних галузей) не мало системного характеру, найбільші обсяги витраток були передбачені у державному бюджеті 2012 року – 11307,4 млн. грн., що майже у 2 рази більше порівняно із 2014. Частково таку ситуацію можна пояснити збільшенням обсягом фінансування об'єктів до Євро-2012 й негативним впливом геополітичної кризи 2014-2015 років. Разом

Таблиця 2. Питома вага видатків на сферу туризму
у загальних видатках Зведеного бюджету України у 2011-2015 роках, %

Показник (код бюджетної класифікації)	2011			2012			2013			2014			2015		
	ДБ	МБ	ЗБ	ДБ	МБ	ЗБ	ДБ	МБ	ЗБ	ДБ	МБ	ЗБ	ДБ	МБ	ЗБ
Туризм та готельне господарство (0472)	0,0004	0,0001	0,0003	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Збереження природно-заповідного фонду (0520)	0,093	0,014	0,059	0,026	0,015	0,021	0,021	0,012	0,017	0,015	0,012	0,014	0,013	0,021	0,017
Санаторно-курортні заклади (0734)	2,161	16,685	8,372	2,226	15,269	8,086	2,302	15,410	7,957	1,833	14,036	7,047	0,121	0,269	0,182
Духовний та фізичний розвиток (0800)	1,605	3,884	2,580	2,024	3,684	2,770	1,777	3,917	2,701	1,626	4,020	2,649	1,643	3,470	2,387
Усього на економічну діяльність у галузі туризму, готельного, санаторно-курортного господарств; збереження заповідного фонду; духовний та фізичний розвиток	3,86	20,58	11,01	4,28	18,97	10,88	4,10	19,34	10,68	3,47	18,07	9,71	1,78	3,76	2,59
Усього на інші функції держави	96,14	79,42	88,99	95,72	81,03	89,12	95,90	80,66	89,32	96,53	81,93	90,29	98,22	96,24	97,41
РАЗОМ	100,00	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Державний бюджет (ДБ), Місцеві бюджети (МБ), Зведений бюджет (ЗБ)

Джерело: складено за даними [4].

із тим мізерною є і питома вага видатків на фінансування туристичної та суміжних галузей за рахунок державного бюджету (2011 рік – 3,22%, 2015 – зниження до 1,54%).

Зазначимо, що до фінансування заходів, пов'язаних із туристичною діяльністю в Україні, залучено 21 міністерство і відомство, що свідчить

про значне розпорошення державних видатків. У 2011-2012 очікувано найбільші обсяги видатків на сферу туризму припадали на Національне агентство з питань підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу та реалізації інфраструктурних проєктів (64,17 та 56,18%), водночас вже у 2015 вони становили – 0,0043%.

Таблиця 3. Фінансові результати (прибуток/збиток)
діяльності підприємств сфери туризму в Україні у 2010-2015 роках

Показник	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹ (січень-вересень)
1. Фінансовий результат (сальдо) за усіма видами діяльності, млн. грн.	58334,0	122210,0	101884,7	29283,2	-523587,0	-183894,0
Підприємства, які отримали збиток за усіма видами діяльності (у % до заг. кільк.)	41,0	34,9	35,5	34,1	33,7	39,2
2. Фінансовий результат (сальдо) діяльності підприємств сфери туризму (усього), млн. грн.	-2484,8	-2418,9	-3249,9	-3004,4	-9772,7	-4817,0
2.1. Тимчасове розміщування й організація харчування, у т.ч. фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	-548,1	-571,6	-862,5	-1270,5	-6579	-3158,9
підприємства, які отримали збиток (у % до заг. кільк.)	42,7	39,7	41,1	40,5	40,5	47,3
Прибуток підприємств, що мали додатне сальдо, млн. грн.	619,8	806,1	858,7	788,3	370,2	441,8
2.2. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, у т.ч. фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	-1784,6	-1706,2	-2280,4	-1280,4	-2911,4	-1658,1
підприємства, які отримали збиток (у % до заг. кільк.)	48,7	43,8	45,7	42,7	44,4	72,5
Прибуток підприємств, що мали додатне сальдо, млн. грн.	248,2	317	354,6	571,7	1415,8	23,2
2.3. Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність у т.ч. фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	-152,1	-141,1	-107	-453,5	-282,3	н.д.
підприємства, які отримали збиток (у % до заг. кільк.)	41,0	36,8	36,3	31,9	35,1	н.д.
Прибуток підприємств, що мали додатне сальдо, млн. грн.	141,0	128,5	147,4	198,8	138,3	88,1
3. Розмір прибутку підприємств сфери туризму, що мали додатне сальдо, млн. грн.	1009,0	1251,6	1360,7	1558,8	1924,3	553,1
4. Темп приросту прибутку підприємств сфери туризму, що мали додатне сальдо, %	-	24,04	8,72	14,56	23,45	-71,26

Джерело: складено за даними [6; 7].

1- без урахування результатів діяльності бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Таблиця 4. Кредити, надані підприємствам сфери туризму на інвестиційні потреби в Україні у 2010-2015 роках

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Кредити, надані нефінансовим корпораціям на інвестиційні потреби (усього), млн. грн.*	85254,7	91302,2	89104,8	96741,4	100682,5	95734,9
2. Частка інвестиційних кредитів в обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям	0,170	0,159	0,147	0,139	0,129	0,122
3. Кредити, надані підприємствам сфери туризму (усього), млн. грн.	6756,5	8673,2	9349,3	9752,8	10264,9	9635,1
4. Кредити, надані підприємствам сфери туризму на інвестиційні потреби, млн. грн.*	1149,84	1375,89	1376,00	1363,63	1326,96	1170,67
у т.ч. тимчасове розміщення й організація харчування, млн. грн.	834,01	771,40	622,60	674,97	843,14	856,25
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, млн. грн.	315,83	604,49	753,40	471,17	298,13	172,62
діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність, млн. грн.	н.д.	н.д.	н.д.	217,49	185,69	141,79
5. Питома вага інвестиційних кредитів, наданих підприємствам сфери туризму у кредитах, наданих нефінансовим корпораціям на інвестиційні потреби, %	1,35	1,51	1,54	1,41	1,32	1,22
6. Темп приросту інвестиційних кредитів, наданих підприємствам сфери туризму, %	-9,99	19,66	0,01	-0,90	-2,69	-11,78

Джерело: складено за даними [8].

*Авторські розрахунки.

Також фінансування культурно-оздоровчих і соціальних заходів, збереження історико-культурної та архітектурної спадщини, розвитку музеїв і театрів, інформаційного та організаційного забезпечення участі України у міжнародних форумах, конференціях, виставках й інших заходах зміцнення міжнародних зв'язків активно здійснювалось Міністерством культури України, Міністерством оборони України, Державним комітетом телебачення і радіомовлення України, Міністерство охорони здоров'я України. Обсяги фінансування через інші міністерства і відомства на розвиток сфери туризму є незначними.

Проведений аналіз дає можливість погодитись з поглядом М.Рипкович, яка зазначає, що вітчизняний туристично-рекреаційний продукт, незважаючи на існуючий потенціал, з кожним роком стає все менш привабливим і конкурентоспроможним головним чином з огляду на недостатню активність з боку держави в напрямі фінансування та забезпечення розвитку сфери туризму й рекреації [3, с. 41]. Очевидно, що планування діяльності підприємств сфери туризму та їх фінансового забезпечення повинно здійснюватись державною владою й місцевими адміністраціями на комплексній і послідовній основі, забезпечуючи синхронізований розвиток як окремих видів туризму, так і єдиного туристично-рекреаційного комплексу.

Для оцінки наступного джерела фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму – власних коштів – проаналізуємо обсяги і динаміку фінансового результату й прибутку підприємств, що мали додатне сальдо. Зауважимо, що однією з тенденцій функціонування сфери туризму в Україні, яка має парадоксальний характер, є те, що діяльність цих підприємств характеризується збитковим фінансовим результатом і від'ємною рентабельністю. Як видно з табл. 3, за 2010-2013 роки фінансовий результат діяльності усіх підприємств в країні був додатним (становив прибуток), геополітична й економічна криза призвели до погіршення роботи більшості підприємств та їх збитковості у 2014-2015 роках. У цьому контексті слід звернути увагу на те, що фінансовий результат діяльності підприємств сфери туризму характеризувався збитковістю протягом усього періоду дослідження. Найбільша кількість збиткових підприємств функціонувала у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (близько 50% за аналізований період); їх кількість значно зросла у 2015 році – до 72,5%. Кращі результати можна спостерігати у туристичних агенств та туристичних операторів. Так, кількість збиткових підприємств у цій сфері за 2010-2015 роки становила близько 36%; у підприємств з тимчасового розміщування й організації харчування – 42%.

Слід зауважити, що при таких показниках неможливо забезпечити збільшення фінансування майбутніх інвестицій за рахунок власних коштів, оскільки відсутній достатній розмір чистого прибутку як основного джерела фінансування інвестиційної діяльності, також погіршення інвес-

тиційної привабливості призводить до проблеми залучення зовнішнього фінансування (банки не надають кредити збитковим підприємствам, відсутня можливість їх виходу на фондовий ринок для розміщення цінних паперів, ускладнюється залучення прямих іноземних інвестицій). Отже, розширення інвестиційної діяльності за рахунок власних коштів можливе при умові зниження податкового навантаження; реорганізації системи оплати праці на рекреаційних підприємствах з урахуванням відрядних ставок і сезонності робіт; надання можливості суб'єктам господарювання використовувати як рівномірну, так і прискорену амортизацію відповідно до цілей діяльності; створення на підприємствах відповідно облікової політики фонду відновлення з метою цільового використання амортизаційних відрахувань на інвестиційні потреби.

Наступним джерелом фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму, що потребує аналізу, є кредитні ресурси. Враховуючи відсутність у звітності Національного банку України інформації стосовно інвестиційних кредитів, наданих підприємствам сфери туризму, дослідження проведемо на основі даних щодо кредитів, наданих підприємствам сфери туризму за 2010-2015 роки і скорегуємо ці показники на частку інвестиційних кредитів у обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям у цілому по країні; наочно ці розрахунки представлено у табл. 4.

Зазначимо, що частка інвестиційних кредитів в обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, не є значною і впродовж 2010-2015 становила 12,2-17,0%. Це обумовлено тим, що банківські установи надають переваги кредитуванню поточної діяльності компаній, споживчому кредитуванню населення, а також іпотечному кредитуванню, яке не завжди стосується реалізації реальних інвестиційних проектів. З даних табл. 4 також видно, що частка інвестиційних кредитів, наданих підприємствам сфери туризму у кредитах наданих усім нефінансовим корпораціям на інвестиційні потреби, скоротилась із 1,54% у 2012 році до 1,22% у 2015.

Очевидно, що кредитні ресурси відіграють важливу роль у фінансовому забезпеченні діяльності підприємств, однак вони є недоступними для більшості малих та середніх підприємств (які є характерними для туристичної сфери) зважаючи на високу вартість банківських кредитів і низьку рентабельність туристичного бізнесу.

Отже, формування обсягів кредитних ресурсів достатніх для структурної перебудови й технічного переоснащення підприємств сфери туризму зокрема і забезпечення неперервності відтворювального процесу в економіці країни загалом потребує:

а) розвитку на загальнодержавному рівні банківського інвестиційного кредитування із визначенням галузевих пріоритетів і стимулів до кредитування інвестиційних проектів;

б) активізації використання страхування фінансових ризиків, застосування державних гарантій за кредитами малим і середнім підприємствам;

Таблиця 5. Фінансування підприємств сфери туризму
за рахунок прямих іноземних інвестицій у 2011-2015 роках, млн. дол. США

Показник	на 01.01.2011	на 01.01.2012	на 01.01.2013	на 01.01.2014	на 01.01.2015	на 01.01.2016
1. Прямі інвестиції нерезидентів в Україні (акціонерний капітал та боргові інструменти), усього	51774,5	58624,9	65787,0	67306,1	54041,9	51195,6
1.1. Акціонерний капітал нерезидентів	44806,0	50333,9	55296,8	57056,4	45744,8	43371,4
1.2. Заборгованість перед прямими інвесторами за борговими інструментами	6968,5	8291,0	10490,2	10249,7	8297,1	7824,2
2. ПІІ (акціонерний капітал) у підприємства сфери туризму, усього	1034,5	1092,2	997,5	603,5	523,3	470,5
2.1. Тимчасове розміщення й організація харчування	450,2	721,1	822,1	446,5	382,3	353,1
2.2. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	584,3	371,1	175,4	157,0	141,0	117,4
3. Питома вага ПІІ (акціонерного капіталу) підприємств сфери туризму у загальному обсягу, %	2,31	2,17	1,80	1,06	1,14	1,08
4. Темп приросту акціонерного капіталу нерезидентів в Україні, %	-	12,34	9,86	3,18	-19,83	-5,19
5. Темп приросту ПІІ (акціонерного капіталу) сфери туризму, %	-	5,58	-8,67	-39,50	-13,29	-10,09

Джерело: складено за даними [9].

в) підвищення ефективності організації кредитного процесу на рівні кредитора з метою сприяння неперервності індивідуального відтворення акумульованих банком ресурсів, а також мінімізації ризику за кредитними операціями (оптимізація методологічних, технологічних основ організації);

г) формування у процесі структурування кредиту належно обґрунтованої процентної політики, реалізація якої дозволить оптимально врахувати вплив макро- і мікроекономічних факторів при формуванні ціни за банківськими кредитами;

д) розвитку альтернативних форм кредиту, зокрема лізингу;

е) підвищення кредитної культури підприємств сфери туризму (інформованості суб'єктів бізнесу щодо умов кредитування й особливості організації кредитного процесу).

Своє місце серед джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму в Україні займають прямі іноземні інвестиції, що формуються за рахунок акціонерного капіталу й заборгованості перед прямими інвесторами за борговими інструментами. Зазначимо, що вітчизняна статистика надає інформацію виключно щодо акціонерного капіталу нерезидентів сформованого підприємствами сфери туризму (табл. 5). Із даних таблиці видно, що акціонерна форма організації бізнесу загалом була дуже привабливою для іноземних інвесторів упродовж 2011-2013 років (щорічний приріст 3,2–12,3%), падіння іноземних інвестицій розпочалося з 2014, що можна пояснити реакцією на прояви внутрішньополітичної кризи наприкінці року.

Разом із тим необхідно підкреслити, що темп приросту прямих іноземних інвестицій, залучених підприємствами сфери туризму, мав позитивну тенденцію тільки у 2011 році (5,6%), у 2012-2015 роках спостерігалось падіння на рівні 8,7-39,5% річних. Зрозуміло, що за таких обставин не йдеться про якісне виконання іноземними інвестиціями своєї ролі при фінансуванні інвестиційної діяльності. Розвитку цього джерела залучення ресурсів в Україні перешкоджають певні чинники, а саме: відсутність стабільної політичної й економічної ситуації; низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних компаній (відсутність якісної інформації про туристичні регіони, нерозвиненість загальної інфраструктури, особливо на рекреаційних територіях); втручання місцевих органів влади й органів контролю в туристичний бізнес; відмова підприємствами від реалізації нових інвестиційних проектів на користь втілення стратегії утримання частки ринку та виживання.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи проведене дослідження, можна стверджувати про недостатній рівень інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств сфери туризму як сукупності наявних фінансових ресурсів для реалізації

їх інвестиційної діяльності. Водночас ми вважаємо, що потенціал криється також не лише в наявних ресурсах, а й у невикористаних можливостях (резервах). У цьому аспекті й з огляду на світовий досвід реалізації інвестиційної діяльності підприємствами туристичної інфраструктури (близько 4,5% від загальних інвестицій) українські компанії мають значні нереалізовані можливості щодо ефективного формування власних, залучених і запозичених інвестиційних ресурсів на внутрішньому та зовнішніх ринках з метою досягнення стійких темпів економічного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

- Капітальні інвестиції в Україні за 2010-2015 рр. Статистичні бюлетені. – Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- Travel & Tourism Economic Impact 2016 Annual Update Summary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wtc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/2016%20documents/economic%20impact%20summary%202016_a4%204pp.pdf.
- Рипкович М. П. Фінансове забезпечення розвитку туристичної галузі / М. П. Рипкович // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2014. – №2. – С. 41-45.
- Висновки Державної казначейської служби України про виконання Державного бюджету України за 2010-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
- Охрімченко А. Г. Фінансове забезпечення функціонування туристичної галузі України: Монографія / А. Г. Охрімченко – К.: Конкорд-Видавництво, 2013. – 210 с.
- Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник 2014 р. – Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
- Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у 2011-2015 рр. Статистичні бюлетені. – Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES

- Capital investment in Ukraine for 2010-2015. Statistical bulletins. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- Travel & Tourism Economic Impact 2016. Annual Update Summary. Available at: http://www.wtc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/2016%20documents/economic%20impact%20summary%202016_a4%204pp.pdf.
- Rypkovich M. P. Finansove zabezpechennya rozvytku turystychnoy haluzi [Financial support for tourism development]. Visnyk Universytetu bankivskoyi spravy NBU, 2014, no. 2, pp. 41-45 [in Ukrainian].
- Conclusions of the State Treasury Service of Ukraine on the State Budget of Ukraine for 2010-2015. Available at: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477> [in Ukrainian].
- Okhrymenko A. H. Finansove zabezpechennya funktsionuvannya turystychnoy haluzi Ukrainy [Funding of the tourism industry of Ukraine]. Kyiv, Konkord-Vydavnytstvo, 2013, 210 p. [in Ukrainian].
- The official website of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- The activities of economic entities. Statistical Yearbook 2014. The State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- The official site of the National Bank of Ukraine. Available at: <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].
- Investments in foreign economic activity of Ukraine in 2011-2015. Statistical bulletin. The State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].